

ЊЕГОШ - ПЕСНИК СРПСКЕ СЛОБОДЕ

Приредили
Владимир Димитријевић
Бошко Обрадовић
Бранимир Нешић

CATENA MUNDI
Београд, 2013.

ПРЕДГОВОР

ГЕНИЈЕ

У свом делу „О суштини правне свести“, руски философ Иван Иљин овако одређује појам генија: „Народи се уклапају у својеврсна духовна јединства, од чега просторна, расна и свака друга емпиријска веза добија своје истинско и дубоко значење – предметно духовног саприпадања. Ето због чега се национални геније и његово стваралаштво јављају као предмет народне љубави по преимућству. Живот народног духа, који чини саму суштину родине, налази се себе усредсређење и зрео израз у стваралаштву генија. Он говори *у име своје*, али не само за себе, него за сав свој народ; и то о *чему он њовори* јесте за све јединствен, али већини нејасан, предмет; и то, ШТА он говори о њему јесте истинска реч која открива и природу предмета и суштину народног духа; то КАКО он говори раскида везаност и угњетеност народног духа, јер његову реч носи истински ритам народног живота. Геније узима за себе бремене свог народа, бремене његових несрећа, његових трагања, његовог живота, сав његов *opus essendi* и подигавши га, он побеђује тако да та победа – на путевима непосредног или посредованог општења – постаје извор победе за све, који су повезани с том национално – духовном сличношћу./.../ Стваралачко достигнуће генија указује пут свима који воде полустваралачки живот, ослобађајући их кроз примање, уметничко поистовећивање и подражавање. Ето због чега геније за свој народ занавек остаје извор духовног ослобађања, радости и љубави. Он је оно огњиште са кога је, прво

као варница, планула сила националног духа, онај вођа који народу отвара пут ка Богу – Прометеј, који му даје небески пламен, Атлас, који на леђима носи духовно небо свог народа. Његов чин – то је чин *народној самоодређења у духу*, и уз његово стваралаштво се окупљају потомци његови као око неког јединственог и заједничког олтара националног богослужења. Геније ставља свој народ пред лице Божје, и за њега и у његово име изговара символ његове предметне вере, његовог предметног созерцања, знања и хотења. Он тиме открива и утврђује национално духовно јединство, оно велико духовно „ми“ које представља саму срж родине. Геније је тај стваралачки центар који за свој народ саздаје духовну предметност његовог постојања: он оправдава живот свог народа пред лицем Божијим и тако постаје *истински трагички родине*“.

Оно што је српски народ вековима био и што је својим постојањем говорио Богу, то је изрекао Владика Његош, пре свега у својој трилогији („Луча микорокозма“ „Горски вијенац“ „Лажни цар Шћепан Мали“). Његови стихови нису само његови – они су „из главе цијела народа“.

Оно о чему је он говорио, од односа душе према Богу, преко Косовског завета, до опасности епског менталитета кад из завета испадне (а то је тема „Шћепана Малог“) било је присутно у дубинама народне душе и свести, али, пре њега, то није имао ко да уобличи и да каже. Његова реч била је понета „истинским ритмом народног живота“ и зато је лако учена напамет и толико се ценила и цени. Он је на себе узео бреме свог народа, и подигао га до небеских висина, показујући га Христу, Кога је звао „преблагим, тихим учитељем“. Због дела Његошевог народно бреме је постало лакше за ношење, јер је појмљено и дубински схваћено. Колико је пута сам владика Раде покушавао да побегне од свог надљудског бремена – у Париз, Америку, „на нечесов остров“, само да више не гледа јаде и несрећу српску... Али, није могао, јер је његов геније био онај сасуд у који се улила сва горчина народних промашаја и пораза, али и велика светлост заветног постојања оних који су, у планинама, остали да чувају „дивно име и свету слободу“. Он

је постао и остао, заувек, извор духовног ослобађања, љубави и радости српске – наш Прометеј, прикован за Ловћен као за Кавказ, коме су црни гавранови аустроугарштине и титоизма (некад!) и дукљаноидског усташтва (данас!), кљували и кљу-ју јетру својим србомрзачком кљуновима, рушећи, два пута, заветну ловћенску капелу Светог Петра Цетињског и подижући, упркос његовој завештајној вољи, фараонски Мештровићев маузолеј у коме и сада чаме напаћене кости владичине. Он је наш Атлас, који носи духовно небо српства у своме стиху: „Нека буде што бити не може!“ којим је бивало и бива све вредно у нашој страшној и свештеној историји, од Лазаревог боја 1389, преко Јасеновца, до одбране Косова и Метохије 1999. године, од Банатске буне 1594, преко Кочине крајине и Првог устанка до 1912. и Куманова. Наш се народ, сабран око његове мисли и стиха, духовно самоодредио, и његово је име и дело свештени олтар српског националног богослужења. Ставио нас је пред лице Божје и изговорио национални Символ вере.

Покретачка генијалност

Његова генијалност била је покретачка: не само у религиозном, књижевном, интелектуалном смислу, него и најконкретније, у историји. Григорије Божовић, у свом тексту „Владика Раде“, објављеном 1925. године (доносимо га у књизи), указује на чињеницу да су многи српски витезови постали то што су постали зато што су пред собом имали његошевску парадигму, зато што су се, у најтежим тренуцима борбе, крепили стиховима „Вијенца“. Ако је велика формула Косовског завета, по Андрићу, стих „Нека буде што бити не може“, онда је то немогуће бивало међу нама захваљујући ономе ко је поставио тему. Исидора Секулић, у свом огледу о превођењу „Горског вијенца“, још пре Андрића, каже: „Па у Владике Рада, одговор на питање шта је храброст „кад је сила одсвуд оклопила“, овакав је ево. Борачка заповест у смрт, казана је на два сасвим различита начина, у два аристократска стила последње чистоће и јасноће, у стилу поезије и херојске генијалности.

Младо жито, навијај класове,
Пређе рока дошла ти је жњетва.

Па одједаред, као да се сва Црна Гора сабила у један упрт
прст: Нека буде борба беспрестана,
Нека буде што бити не може!

/.../При одбрани Београда 1915-те, септембра, записана је заповест у смрт једног мајора: „Врховна команда избрисала је наш пук из бројног стања. Наш пук је жртвован за част Београда и отаџбине. Немате да бринете за животе своје, они више не постоје“. Није онако као у Владике Рада, али није без метафизике. Владичина заповест могла би важити и пред стројем богова. Она позива у борбу не само херојство, него и херојску гениалност“.

Основна формула српске слободe

Српски хришћански мислилац, песник и књигољубац, Матеј Арсенијевић, још 1995. године забележио је да су Срби опасни за Нови светски поредак зато што, борећи се за своју слободу, следе његошевску формулу „Нека буде што бити не може“. Арсенијевић примерима из српске историје илуструје своју тезу:

„**Нека буде што бити не може:** бити не може да се човек радује смрти и иде у смрт певајући, то је за човека немогуће, јер је најдубље супротно његовој природи. А Христов Срб се радује смрти. Тако је певао, и о Србству најдубљу истину изрицао, св. Ђакон Авакум носећи на својим леђима сопствени колац и идући београдским улицама 1814. на своје мучеништво испред Стамбол-капије. И то је србска Слобода. И бива. И та изрека је постала занавек основна онтолошка и теолошко-политичка дефиниција и лозинка србског крсноваскрсног поклоничког пута кроз историју.

Нека буде што бити не може: зар може бити да човек мирно седи док му зликовац одсеца уши и нос и копа очи, и гледајући

у Бога Живога и видећи у Њему своју Слободу Златну, мирно понавља свом крвнику: „Само ти ради, дијете, свој посао.“ А било је 1941. у Јасеновцу, србском селу у центру света, где је један србски сељак и светац, Вукашин од Клепаца изговорио за сву вечност те најскупље речи србскога Образа и Слободе.

Нека буде што бити не може: зар може бити да голобради добровољац шеснаестогодишњак - одвојен од сигурности родитељског дома и свакодневно суочен са смрћу - пише са прве линије фронта својим родитељима: „Ја сам на сигурном - браним Отаџбину“? Могуће је, јер је то писмо написао 1915, усред најжешћих битака за одбрану за Србију, шеснаестогодишњи србски јунак Синиша Милановић. И то Немогуће, то Сигурно пред лицем смрти јесте србска Слобода.

Нека буде што бити не може: може ли бити да отац свога сина - који, везаних очију, стоји пред стрељачким стројем - храбри да умре као човек и јунак, уместо да крвнике моли за милост? Не може, а било је: 27. децембра 1916. када су Аустријанци на Цетињу стрељали Јакшу Симовића, сина србског попа Николе Симовића. Седамдесетосмогодишњи свештеник дошао је на стрељање свог сина. Аустријски чиновник му предлаже да као родитељ ипак не буде на стрељању сопственог сина. Србски поп Никола то одбија говорећи: „Кад ви чините оваква грозна дела, ја ћу их гледати“. Док су везивали очи његовом сину, јуначки поп Никола са свога крста, из свога Видовдана говори дрхтавим гласом: „Сине Јакша, буди храбар и држи се јуначки! Умрети за слободу свога народа и Отаџбине дужност је свакога Србина!“ И то је србска Слобода.

Нека буде што бити не може: може ли бити да свештеник узме пушку у руке? Не може, јер се противи канонима Цркве. А било је: поп Богдан Лелевић, леп као Милош Обилић, војни свештеник андријевичког батаљона 25. јануара 1913. током битке за ослобођење Скадра, као и сваки србски војни свештеник храбри војску тако што са крстом у руци пузи кроз кишу куршума, од војника до војника. У критичним тренуцима битке на Бардањолу, видећи да му се отворио пут ка Богу и Слободи, ставља крст на прса, узима пушку од погинулог ратника, креће

у јуриш, гине јуначки и улази у Царство Небеско показавши да се Србин спасава и посвећује на начин Немогућег.

Нека буде што бити не може: може ли бити да мајка над гробом свога сина узноси славу Богу што јој је дао и узео сина. Не може, а било је 21. октобра 1851. када је једна србска мајка, Јована Томова, над одром свог сина и владике Петра II Петровића Њеџоша, гутајући сузе у костима, рекла: „Вазда сам била и сада сам најсрећнија мајка... А за ваистину Божију, ја, твоја мајка, за тобом нећу заплакати... Требају да плачу мајке које рађају издајнике и поган људску... Слава Богу који ми те је таквога лијепога даривао и тако лијепог и младог узео, барем ће и Он, сине мој, од тебе имати шта да види“. А било је и када је друга србска мајка, Ђетна Јововић - после битке на Граховцу и победе над Турцима - повела коло поред кнеза Данила на Цетињу, и на накнадну вест да јој је у бици погинуо син Лука, рекла - скамењене утробе - кнезу Данилу: „Зар због тога весеље да прекидамо? Не ломи се турска сабља без погибије. Дођи, господаре и заиграј са мном! Кад може њи’ова мајка да се весели, онда мож’ и ти!“ И било је када је трећа србска мајка Стана Орман - пошто су јој, за време Омер-пашиног рата, у бици на Ускоцима, преузимајући један од другог заставу, пред очима погинула три сина, Душан, Мирко и осамнаестогодишњи Иван - и сама ускочила у бој, узела заставу од мртвог трећег сина и подигла је, викнувши: „Турци, не грабите што није ваше! Напријед, браћо!“ и погинула са заставом у руци. То је србско распето радовање смрти, борбено радовање и ратовање србских јунакиња срца и црнине, које надилази смрт, од Мајке Југовића до краја света и века.

Нека буде што бити не може: то је косовско опредељење, то је чуо честити Кнез Лазар 1389. у Самодрежи, то је слушао целе ноћи уочи Боја док је гледао видовданске звезде над Косовом и своју војску која је спавала између ватри, војску која је пре смрти „избрисана са списка живих и жртвована за част отаџбине“, које већ нема иако још јесте и која ће тек да постане иако је већ има, која је Већ мртва иако још жива и већ васкрсла пре смрти. (Управо то је та србска хришћанска онтологија Крста

и Васкрса која својим небоземним динамизмом надилази све категорије статичне западњачке мегафизике и њеног схватања бића и небића). Ту заповест косовског опредељења Лазар је послушао, гледајући поверено му србско класје, спремно за жетву Небеске Србије. „Младо жито, навијај класове, пређе рока дошла ти је жетва“. То је сва србска историја: све је пре рока, све је у херојско-мученичкој Пречици, све је у светој тајни Немогућег, а све је било и остаје „честито и миломе Богу приступачно“, јер Бог има Свој план и критеријум за Његове Србе који много воле Слободу и том љубављу се искупљују за своје небројене грехе.

Нека буде што бити не може: дај, Боже! Нека буде борба непрестана: за шта? За Царство Небеско, за Небеску Србију у њему, за православну душу и дух Србије, за србску светост, за србски богочовечански Образ који је србски Спас и србска Слобода. Нека буде борба непрестана, нека се и наш мир и наш рат боре за Крст Часни и Слободу Златну, и данас када смо поражени. Наша борба поново почиње, она није завршена. Нека се и наш пораз, и наши гробови боре за слободу, нека и наша смрт буде борба за живот као што каже у народној песми: „На Кордуну гроб до гроба, тражи мајка сина свога“... И мртав син говори мајци (жив је, није мртав, јер мртав не може да говори!): „Неплач’ мајко, реци роду да сам пао за Слободу“. А, за Христовог Срба, “ пасти за Слободу“ значи - вазнети се у Небеску Србију. Јер Срби не падају, већ се вазносе за слободу, као што је то било на Косову и Чегру. Слобода је за Србе висина битовања, Слобода је истински живот, Слобода је све. Зато је Христос - Златна Слобода, највиши србски циљ у историји, а пут и средство јесте Часни Крст, учешће у Крсту Његовом.

Не може бити, не може бити, а бива - и то је цела србска историја, србска идеја историје, идеја Христовог Србства: бива оно што не може бити, бива непрестано, јер је Срб је Христов. Срб је свој живот поистоветио са Христом Који је Сам лично и спасоносно Бивање онога што не може бити: да је Бог постао човек, е да би човек постао Бог, да се Син Божији и Човечији на Крст попео да би преко Крста - „смрћу смрт уништивши“

- отворио пут Свом љубљеном човеку ка Васкрсењу. Јер: нека буде што бити не може: то, пре свега значи - Васкрс, јер управо Васкрс јесте оно основно Немогуће, она Новина у историји.

Мома Настасијевић, осећајући тајну Косовског завета као духовног лајт-мотива србске историје, у својим „Белешкама за стварну реч“, каже: „Поставити себи тежи задатак него што се може решити... изван сопствене моћи, само не у границама ње“. Нека буде оно што је човеку немогуће, а Богу могуће и могуће човеку који је са Богом: нека буде воља Божија, а не наша. То је србски хришћански реализам на коме је заснован сваки србски историјски подвиг и акција: увек Немогуће, увек више него што се мисли да се може, али не лудо и узалуд, не претенциозно и преко свог губера, не безумно и плахо, већ уздајући се у Бога Живога, по правилу и образу светосавско-светозазарског спасења. Нека буде - тако Срби стварају своју историју, уздајући се у Божију свемоћ и борећи се, уз Божију помоћ, против црне моћи зла и неправде у овом свету: за православни Крст и православну Слободу.

Нека буде што бити не може: то србско „моћи Немогуће“ јесте лудост и саблазан за „цивилизовани свет“, за Запад и његов разум, за његову рационалну духовно-политичку метафизику, а то је извор србске онтологије, стваралаштва и државотворности. То није анархија, већ крајњи аскетско-херојски поредак. То није месијанизам, то је Косовски Завет. И хвала Богу да Срби никада у историји нису имали, ни наметали другима никакву месијанску идеју, већ су увек и само имали и имају отаџдинску идеју: идеју праведне одбране, праведног ослобађања и праведног уједињења Отаџбине.

То србско послушање Немогућег јесте Божији дар Србима - бити у исти мах и непокоран и послушан: непокоран овом свету, а послушан Богу и унутарњем жубору Видовдана који сваког Срба у костима зове ка хришћанској Слободи: „Јер ви сте, браћо, на Слободу позвани“ (Гал. 3,13). Одрицати се у исти мах царства земаљског потпуно ради Царства небеског, али до краја борећи се за царство земаљско, са свешћу да већ сада и овде у њему почиње Царство Небеско. Дај, Боже, те златне

чежње у наше кости више него дисања, више него воде и хлеба. Дај да живимо за ту Слободу и да умиремо греху и смрти, еда се ослободимо Слободом Твојом. Дај да никада у нама не пресакне та жеђ која нас гони у Немогуће: да прелазимо из живота у виши Живот, из лепоте у вишу Лепоту, из славе у вишу Славу. Јер је слава и овде на овој мученој земљи србској коју си нам даровао да се на њој спасавамо, али је већа слава у Царству Твоме. Волимо и једно и друго, и једно и друго је наш живот, али је наша права Отаџбина код Тебе!

И то је оно што србски непријатељи никада не могу да схвате: прави Срби су увек другачији, јер из Другачијег, из Немогућег црпу своје историјско надахнуће и снагу. Тако је и данас: из овог пораза црпимо нову историјску снагу, јер пораз је пречица до сазнања пуне и праве истине о себи. Зато Срби мудрост црпу из пораза а не из победа: не заносе се победама већ се отржењују поразима, јер је и Христос доживео „пораз“ у овом свету, али је победио свет, и ми ћемо са Христом победити свет. Када год су Срби одустајали од тог Небески Немогућег зарад „земаљски могућег“ губили су и образ и главу: то је онтолошка „обреновићевштина“, одустајање од Србске идеје тј. Косовског Завета зарад „прагматичности“. То је оно што безбожнички режим ради последњих година југо-левичарским „решавањем“ Србског питања тј. свођењем Србства на београдско-дедињски пашалук, а србског хришћанског духа, духа заветне заједнице, на рајетински атеистичко-егоистички менталитет руђе у аполитичном расулу.

Нека буде што бити не може: то је оно србско Немогуће које увек диже устанак, увек спремно за буну и хајдучију, за сведочење Слободе. Срби су управо тим и таквим сведочењем Слободе данас постали немогући и оно Немогуће у пост-хришћанском свету и његовој рационално испланираној утопији Новог светског поретка. Срби су опасни, јер у цивилизацији гласачко-потрошачког дешчашћа, мраволикости и похоте, како знају и умеју сведоче православну цивилизацију духовног господства, части и херојске жртве. Зато, србска болест мора бити уништена у Европи“, како је говорио покојни генсек

НАТО-а Манфред Вернер. Зато су Срби највећа „криза која је уздрмала Европу“, како веле западни медији, од II светског рата до данас. Зато се Србима суди на Процесу „Новог света“.

Сила која нас је опколила са свих страна у овоме тренутку као да је јача од нас. Отимају нам Име и Имање, служећи се онима међу нама који су, жељни какве – такве власти и какве – такве моћи, прешли у свет утвара. Ипак, Његошеви стихови „веју међу нама неким непропадљивошћу“ (Момчило Настасијевић), и ми нисмо поражени док год их памтимо и, макар најмање, живимо њима.

Спомен-књига

Књига „Његош - Песник српске слободе“ је, на првом месту, израз надубље захвалности Богу Који нам је дао Његоша и Његошу коју нам је ујаснио Српски завет са Богом. Такође, она је својеврстан спомен и подсећање да живимо у добру „разњегошења“, када на Ловћену и даље стоји, уместо капеле Светог Петра Цетињског, задужбине Владике Рада, пагански мазулеј Мештровићев, то јасно сведочење да је дукљаноидство, које великог песника и владику држи у ропству, најновије борбено конвертитство које ратује против свог порекла у име, овог пута, „Еуропских вреднота“. Јер, „дукљаноиди“, тај „народ гордих конобара“ („Да нас нема, нико не би знао/ да постоје горди конобари“, рече Матија Бећковић), који су измислили „црногорски језик“ и тврде да Његош није био Србин, плод су наказног укрштања епског нихилизма (епско без Христа је јунаштво без чојства, вашар таштине), ватиканског хрватства и коминтерновске србофобије, што је све посведочено рушењем капеле на Ловћену и данашњим остајањем при том рушењу. Да ту ватиканско хрватство има пресудну улогу види се јасно: капелу су прво, 1916, рушили аустроугарски окупатори, чији је верни слуга, Стјепан Саркотић, командант злогласне „Вражје дивизије“, добио титулу „фон Ловћен“, пошто је учествовао у заузећу најславније српске планине; онда је Иван Мештровић, својевремено маскиран у Југословена и пријатеља

краља Александра, а затим љути паписта, који је правио бисту Степинчеву, понудио црногорским комунистима свој модел маузолеја, услишавајући њихову молбу да све буде без икакве религиозне симболике; на крају је Броз поучио своје црногорске измећаре да капелу, упркос огромном противљењу Српске Цркве и читаве јавности, не само српске, руше по сваку цену, јер је њоме Александар „венчао Србију са Црном Гором“. Зато нас ова књига подсећа на робовање Његошево под сенком Ватикана и „дебелог мртваца Гроза“ (како је блаженопочивши владика Данило звао Тита), у којој дукљаноиди и даље руше све што је српско у Црној Гори, борећи се за све нове и нове конвертите.

Својевремено је Исидора Секулић, у огромном страху од шефа Титовог агитпропа, Милована Ђиласа, који је напао њену „Његошу књигу дубоке оданости“, спалила други део исте, који се налазио у рукопису. Пошто, како рече Михаил Булгаков, рукописи не горе, нека и ово буде подсећање на једно непочинство разузданог титоизма и једну трагедију српске културе у доба ропства горег него турско.

О садржају књиге

Књига има за циљ да успостави континуитете у читању дела највећег нашег песника. Ту су, пре свега, текстови објављени пре рата – Григорија Божовића, који је написао уводник за специјални број „Политике“, објављен 18. септембра 1925, и посвећен Његошу (због таквих текстова је, невин, стрељан од комуниста крајем 1944), као и прилози угледника за свечани број „Српског књижевног гласника“, штампан те исте године (Јована Цвијића, Слободана Јовановића, Исидоре Секулић, али и идеолошки прећутаног Владимира Вујића, аутора „Спутане и ослобођене мисли“).

Емигрантска рецепција дела Његошевог, такође, из идеолошких разлога, скрајнута и потиснута, у зборнику се нуди читаоцу у виду чланака теолога и филозофа Димитрија Најдановића, правника и историчара Лаза М. Костића, филозофа Живојина Првуловића (о чијем раду пише Бошко Обрадовић),

као и теолога и изучаваоца српског народног живота, Влајка Влаховића, који се позабавио комунистичким реинтерпретацијама Његошевог стваралаштва.

Савременици такође пишу о Његошу указујући на његове дубинске религиозне увиде и на заветну срж песниковог пева: поред Душка Бабића, ту је и најумнији хришћански „његошолог“, Жарко Видовић, са својим огледима о „Лучи“, „Вијенцу“ и „Лажном цару Шћепану Малом“. Владимир Димитријевић се позабавио одјецима Владике Рада у срамном добу у коме живимо, када се вера и завет продају за обећање ЕУ вечере.

На неисцрпност у истраживању узајамних прожимања и дострујавања између Његоша и његових потомака у култури указује оглед Мила Ломпара, перјаника савремене његошологије, о Црњанском као тумачу Владике Рада.

Као поглед у недра истине о човеку чију двестагодишњицу слаavimo ове, 2013, у додатку је дата беседа Светог владике Николаја изговорена приликом преноса великомученичких костију са Цетиња на Ловћен 1925. године.

Чврсто верујемо да је ова књига само увод у даље читање страница писаних огњеним прстом генија који је, у име свих Срба, изговорио нашу реч пред Богом.

НЕКА БУДЕ ШТО БИТИ НЕ МОЖЕ!

*2013. године, на дан Усијења Свете Ане, Мајке
Бојородичине, Којој је, као Мајци Христивој,
Њеџош на самрти предао Црну Гору и Српство*

Приређивачи